

שירות במשטרה על פי ההלכה¹

הרב נחום אליעזר רבינוביץ

ראשי פרקים:

- א. המקור בתורה לחובת השלטון להקמת גוף של שיטור
- ב. פיקוח נפש של ציבור
- ג. היתר נסיעה בניידת בשבת
- ד. חזרה בשבת ממשמרת
- ה. כתיבה בשבת בעבודת השיטור

א. המקור בתורה לחובת השלטון להקמת גוף של שיטור

מאז קום המדינה עסקו כמה פוסקים בבעיות ההלכתיות העולות בפעילות המשטרה, וכבר בשנת תשמ"א סוכם הדברים בקובץ תחומין (ב), ואין טעם לחזור כאן על הרבה מן הדברים הכלליים והעקרוניים שכבר נידונו ולובנו. כולם כבר עמדו על כך שכלל עבודת המשטרה היא לא רק צורך הרבים אלא נחשבת כמונעת סכנת נפשות. עם כל זה נראה לפענ"ד לציין כמה שיקולים בסיסיים מנקודת מבט קצת שונה, ובייחוד לאור השינויים המהפכניים בטכנולוגיה המתפתחת.

שנינו בסוטה מו, ב בעניין עגלה ערופה: "זקני אותה העיר רוחצין את ידיהן במים במקום עריפה של עגלה, ואומרים, 'ידינו לא שפכה את הדם הזה ועינינו לא ראו' (דברים כא, ז). וכי על דעתנו עלתה שזקני בית דין שופכי דמים הן? אלא שלא בא על ידינו ופטרנוהו ולא ראינוהו והנחנוהו".

¹ מתוך מכתב ששלח הרב לרבני תוכנית 'מאמינים במשטרה'

ראה בספר האמונות והדעות לרב סעדיה גאון הלומד מכאן עיקרון חשוב: "העשירי, ידבר על עגלה ערופה היאך מתכפר בה לעם עון שאינם יודעים אותו, שהרי אמר בתחילת הפרשה על החלל הנמצא 'לא נודע מי הכהו'. ואומר אני כי כמו שראוי לְיִסָּר את האדם על עשותו מה שאין ראוי לו לעשות, כך ראוי ליסרו על שהזניח מלעשות מה שצריך לעשות. ואלה, אילו העמידו להם שומרים משוטטים ומבקרים לא היה קורה 'לא נודע מי הכהו'. וכיון שלא עשו כן, נתחייבו עונש...". וכן כתב גם הרמב"ם במורה נבוכים (חלק ג, פרק מ): "...וזקני אותה העיר מעידים את ה' שלא נתרשלו בתיקון הדרכים ושמירתם, ולווי כל עובר אורח, כפי שבא בפירוש, ואף על פי שזה נהרג – לא בגלל הזנחתנו התיקונים הכלליים...".

הרי ברור שחובת השלטון היא למנות "שומרים משוטטים" לשמור על שלום הציבור והתנועה בדרכים ובערים, ואם לא עשו הרי זה מפורש בתורה שיש בזה משום חיוב על שפיכות דם, והם הנקראים בלשוננו היום "משטרה".

ב. פיקוח נפש של ציבור

אין צורך כלל לאמוד את החשש לפיקוח נפש שהרי התורה העידה על כך שרק במקום שיש שוטרים משוטטים בפועל ניתן לשמור על שלום הציבור, ומנהיג ציבור המתעלם מכך מתחייב. לא זו אף זו שאף מקומות או אירועים שעלולים להתפתח לקטטות, אלימות וכיוצא באלו, אף הם בכלל פיקוח נפש כפי שכבר הוכח במציאות, ואין לדון רק לפי כל מקרה ומקרה בפני עצמו, אלא יש לבחון את הדברים בראייה כוללת שהרי אם לא יגיעו שוטרים למקרה מסוג זה אזי בהזדמנות אחרת דומה עלולה להתפתח סכנת נפשות. אומנם יש והיו השומרים חיילים (כמפורש בנחמיה ד), אבל להלן (שם ז, ג) מדובר על "משמר אזרחי": "והעמיד משמרות ישרי ירושלם איש במשמרו ואיש כנגד ביתו". ומספר נחמיה גם על עצמו: "ואין אני ואחי ונערי ואנשי המשמר אשר אחרי פשטים בגדינו – איש שלחו המים, ולעיל שם

מפורש שכולם "איש חרבו אסורים על מתניו", ומוכח שזה כלל גם את יום השבת. אמנם שם מדובר על תקופה שהיו איומים מצד אוכלוסיה עוינת, אבל לדאבון לב כאלה לא חסרים גם היום.

ג. היתר נסיעה בניידת בשבת

ברור הוא שאין להעלות על הדעת שהיום יספיק להעמיד שוטרים "משוטטים" ברגל, ומובן מאליו שמדובר על מניעת שפיכות דמים, ויש להתיר גם נסיעה ברכב לשם כך. מכל מקום יש לנצל את ההתפתחות של טכנולוגיה חדשה כדי למעט חילול שבת עד כמה שאפשר. תעשיית ייצור הרכבים מתקדמת בצעדי ענק לקראת המטרה לייצר רכבים המונעים על ידי חשמל במקום בנזין. מהפכה זו תשפיע לטובה בכמה מישורים, הן בבריאות, כגון בהפחתה מרובה של זיהום האוויר, והן בכלכלה, והן בפוליטיקה, אבל במיוחד מעניינת אותנו העובדה שזו פותחת פתח לאפשרות למזער חילול שבת במשטרה, וכן גם בשירותים חיוניים אחרים.

ברכב המונע בבנזין, התנעה מדליקה אש, וכל עת שהמנוע פועל מתרחשת הבערת הבנזין. בנוסף על כך יש והדלקת האורות יש בה גם הבערה. אולם שונה הוא הרכב החשמלי, שאין בו שום דלק. סיבוב הגלגלים בכוח החשמל אין בו אף אחת מל"ט מלאכות האסורות בשבת מן התורה. ניתן גם להתקין בו מערכת של אורות לד (LED) שאין בה חימום מתכת וממילא אין בה הבערה דאורייתא ולא כיבוי (על שימוש בחשמל ראה מה שכבר דנתי בשו"ת שיח נחום סי' כה, ובשו"ת מלמדי מלחמה סי' נו ואילך).

במקרים שברור שיש חשש פיקוח נפש (וכמבואר לעיל שאף שמירה על הסדר הציבורי בכלל זה), מותר וצריך לנסוע ברכב רגיל אם אין אחר, אבל מאידך ישנם סוגי פעילות של המשטרה שיתכן שהם גבוליים ואם ניתן לנסוע ברכב חשמלי ודאי שכך רצוי ומובחר.

ד. חזרה בשבת ממשמרת

עוד זאת, ישנן נסיעות המותרות מצד הדין, כגון שוטר היוצא לתורנות בשבת או החוזר לביתו בסוף התורנות בשבת, ואפילו אם יוצא מתחמומו. הללו הותר להם על פי המשנה בעירובין (מד, ב): "כל היוצאים להציל חוזרין למקומן" ובגמרא (מה, א): "אמר רב יהודה אמר רב, שחוזרין בכלי זיין למקומן". ובראש השנה (כא, ב) שנינו בעניין עדים שראו את החודש מחללין עליו את השבת אפילו היו רבים כי "אם מעכב אתה את הרבים נמצאת מכשילין לעתיד לבוא". ורבנו הגדול מיישם את הטעם המבואר בראש השנה לדין היוצאים להציל: "...מותר להן לחזור בכלי זיין שלהן למקומם בשבת כדי שלא להכשילין לעתיד לבוא" (הלכות שבת ב, כג). ורבנו חננאל בראש השנה (שם) מביא את הירושלמי: "וכל המעכב את הרבים מעשות מצוה צריך נדווי". כלומר, בענייננו אם נחמיר עליהם, יש לחוש שלא ירצו לשרת במשטרה כלל (ראה מה שביארתי בסוגיא זו ביד פשוטה על אתר וכן בשו"ת מלמדי מלחמה סי' מא). והרי נתבאר שהשירות במשטרה הוא מצווה גדולה של שמירת חיי הציבור כולו, ולפיכך דווקא אלה שיודעים להעריך את מצוות ה' ולחבבן, עליהם לבחור לקיים מצווה גדולה זו וכדרך שמצאנו בהלכות שבת (ב, ג): "כשעושיין דברים האלו אין עושיין אותן לא על ידי גוים לא על ידי קטנים... כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם אלא על ידי גדולי ישראל... שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם". ומי שמנסה למנוע שירותם של דתיים במשטרה עליו אמורים דברי הירושלמי הנ"ל: "וכל המעכב את הרבים מעשות מצוה צריך נדווי".

ברם אף על פי כן, כאשר מדובר בשוטרים המשרתים זמן רב ולא בכל שבת מזדמן להם להציל נפשות, יש חשש שמא יכביד עליהם הרגש של חילול שבת ויאמרו בלבם, "מה לי ולצרה הזאת?" הרגשה כזאת עלולה לעלות גם בלבו של שוטר הנוסע בשבת לאסוף שוטרים או להחזירם לביתם. לפיכך, חשוב מאוד שעד כמה שניתן יתאפשר להם לא לעשות מלאכה דאורייתא במקום שאותה תוצאה תושג באופן אחר שאין בו איסור כלל או לכל היותר חשש איסור דרבנן. ברור שאם תאמץ המשטרה

רכבים חשמליים, זה יקל הרבה גם על גיוס דתיים וגם על שירותם לאורך זמן. עצם ההקפדה על נסיעה ברכבים החשמליים, תגרום להם להרגיש את קדושת השבת גם כשהם בשירות.

ה. כתיבה בשבת בעבודת השיטור

עבודת המשטרה בזמננו לא תיתכן שתיעשה בשלמות בלא דיווח מפורט על כל מקרה מטופל. ברור הוא שאין מקום להתיר כתיבה רגילה לתיעוד בשבת, חוץ ממרשם לרפואה אם יש צורך חיוני בכך וכיוצא בו. אמנם גם בעניין הכתיבה, הטכנולוגיה המתקדמת מעמידה לרשותנו אמצעים לתיעוד שאין בהם מלאכה דאורייתא. בשו"ת מלמדי מלחמה (סי' סג) הסברתי שהכתיבה במחשב היא עדיפה על כתיבה בדיו שאינו מתקיים, הואיל וכתיבה במחשב אינה בכלל מלאכת כותב לגמרי ואפילו לא בגדר כתב שאינו מתקיים. והבאתי שם שכך פסקו הגר"מ פיינשטיין, והגרש"ז אוירבך זצ"ל. היום ישנם כבר מחשבוני קטנים שאדם יכול לאחוז אחד מהם בכף ידו, ויכול להקליד לתוכו כל מה שהוא רוצה לתעד, ואחר השבת ניתן לחבר את המחשבון למדפסת וכל התיעוד יודפס כראוי באופן אוטומטי. לפיכך, יש לספק לכל שוטר מחשבון קטן וכל אחד יוכל לתעד מה שצריך.

דומני שמתוך דברים אלה יכולות לבוא על פתרון כל הבעיות שכבוד תורתו העלה במכתבו. ויהי רצון שנזכה לראות שישורר השלום בכל ארצנו, אכ"ר.